

(rad po pozivu)

KARAKTERISTIKE I KONTROLA KVALITETA FINANSIJSKOG IZVEŠTAVANJA

CHARACTERISTICS AND QUALITY CONTROL FOR FINANCIAL REPORTS

dr Slobodan D. Malinić¹⁾

Rezime: Danas su prisutne značajne evolutivne promene koje idu u pravcu stvaranja savremenijeg preduzeća usklađenog sa promenama koje izaziva globalizacija tržišta, internacionalizacija biznisa, razvoj informacionih tehnologija i posebno konkurentan privredni ambijent. Neprekidne interakcije sa zbivanjima kako spolja tako i unutar preduzeća, razlog su neophodnosti analize odnosa uloge i značaja kvaliteta finansijskog izveštavanja. Polazište u ovim razmatranjima čini opšti okvir kvaliteta, odnosno koncept kvaliteta finansijskih izveštaja i sama kontrola njihovog kvaliteta sa setom relevantnih činilaca u tom odnosu.

Nema sumnje da na kvalitet finansijskih izveštaja gotovo presudnu ulogu imaju institucije za stvaranje i transfer računovodstvenih znanja, kao i profesionalne asocijacije računovođa u ulozi realizatora kontinuirane edukacije i usavršavanja računovođa.

No, kvalitet i kontrola kvaliteta finansijskog izveštavanja nisu statičke kategorije i vrednosti. One podrazumevaju permanentno unapređenje oslonjeno na harmonizaciju računovodstvenog obrazovanja, standarde kvaliteta i upravljanje totalnim kvalitetom sa odgovarajućom međunarodnom profesionalnom računovodstvenom regulativom u ovoj oblasti.

Ključne reči: kontrola kvaliteta, finansijsko izveštavanje

Abstract. Important evaluative changes are evident today. There are going in direction of development of modern companies in accordance to changes caused by globalization of market, internationalization of business, development of information technologies, and special competitive business growth. Constant interactions with events from environment as well as inside companies are reasons for analysis of relations, role and importance of quality of financial reporting. Starting point in this considerations are general framework for quality, concept of quality for financial reporting and quality control with set of relevant attributes in these relations.

There is no doubt that institutions for development and transfer of accounting knowledge as well as professional associations of accounters in function of permanent education and improvement of accounting, have important impact on quality of reporting.

Quality and quality control of financial reporting are not statistic categories and values. They consider permanent improvement based on harmonization of education, quality standards and total quality management with appropriate international professional accounting legislative in this field.

Key words: quality control, financial reporting

1. UVOD

Aktuelne uslove poslovanja preduzeća karakterišu dinamične promene izazvane brojnim činiocima makro i mikrookruženja sa različitim intenzitetom delovanja. U ovim okolnostima

računovodstvo, odnosno računovodstveni informacioni sistem svojim autputom treba da obezbedi računovodstvene izveštaje sa relevantnim informacionim sadržajima za različite eksterne i interne korisnike.

1) Slobodan D. Malinić, Redovni profesor Ekonomskog fakulteta Univerziteta u Kragujevcu

Neophodnost kvalitetnog finansijskog izveštavanja vremenom sve više dobija na značaju. Povećava se broj finansijskih izveštaja, broj korisnika i institucija za kontrolu kvaliteta finansijskih izveštaja. Otuda potreba za uspostavljanjem koncepta kvaliteta i kontrole kvaliteta. Savremeni koncept kontrole kvaliteta podrazumeva uvođenje standarda kvaliteta finansijskog izveštavanja, zasnovanih na principima upravljanja ukupnim kvalitetom (TQM).

Realizacija kvalitetnog finansijskog izveštavanja, kao i upravljanje ukupnim kvalitetom samog izveštavanja podrazumevaju sagledavanje i ocenu ukupnosti obrazovanja računovodstvene profesije.

U tom smislu, ukupnost koncepta kvaliteta, upravljanje kontrolom kvaliteta finansijskog izveštavanja, podizanje obrazovnog nivoa računovodstvene profesije uvažavanjem međunarodne profesionalne računovodstvene regulative iz ove oblasti, kao i njihov međusobni uticaj, predmet su detaljnije pažnje u ovom radu.

2. KONCEPT KVALITETA FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA

Potreba za kvalitetom, za kvalitetnijim stvarima sa adekvatnim osobinama i vrednostima, svojstvena je samoj ljudskoj prirodi, što navodi na zaključak da kvalitet ima svoju dužu istoriju i da je njegovo značenje vremenom evaluiralo. Prirodno je što se primarno, tradicionalno shvatanje kvaliteta vezuje za tehničke karakteristike i specifičnosti materijalnih dobara koja služe za zadovoljenje zahteva korisnika, kupaca, odnosno tržišta.

Savremeno shvatanje suštinskog određenja kvaliteta podrazumeva višedimenzionalnost, odnosno posmatranje kvaliteta kako sa stanovišta različitosti karakteristika, tako i sa stanovišta različitosti zahteva korisnika. U tom smislu, i međunarodni IASB standard 8402 definiše kvalitet proizvoda uopšte "kao skup karakteristika nekog entiteta koje se odnose na njegovu mogućnost da zadovolji iskazane potrebe i potrebe koje se podrazumevaju".¹ Međutim, učinci (proizvodi ili usluge) mogu imati značajan broj relevantnih karakteristika kvaliteta koje nije jednostavno definisati i kvantifikovati.

Zbog toga, kvalitet treba shvatiti kao prospektivnu kategoriju. Za njegovo utvrđivanje, u smislu procene očekivanja korisnika, neophodno je uvažavanje potvrđenih ili postavljanje novih referentnih vrednosti, kao što su odgovarajući prihvaćeni standardi, rezultati specijalnih istraživanja, usaglašeni kriterijumi i sl.

Na osnovu ovako sažetog uopštenog prikaza koncepta kvaliteta, mogu se lakše razumeti i opšti okvir kvaliteta i koncept kvaliteta samog finansijskog izveštavanja. Kada je u pitanju opšti okvir kvaliteta, neophodno je uvažiti koincidenciju prisustva brojnih finansijskih izveštaja i njihovih takođe brojnih i različitih korisnika. Međutim, koncept kvaliteta finansijskih izveštaja, iako se, globalno uzev, može osloniti na opšti koncept kvaliteta proizvoda i usluga, ima neke značajne specifičnosti.

Naime, koncept kvaliteta finansijskih izveštaja takođe polazi od multidimenzionalnosti njihovih karakteristika i korisnika.

Najznačajnije dimenzije kvaliteta finansijskih izveštaja svakako proizilaze iz **materijalnosti**, kao praga kvaliteta zasnovanog na neizostavnosti finansijskih izveštaja sa različitim informacionim sadržajima, za potrebe njihovih korisnika.

a) *S aspekta sadržaja*, kvalitet finansijskih izveštaja može se odrediti prema njihovoj:

- relevantnosti i
- pouzdanosti.

Relevantnost kao dimenzija kvaliteta ogleda se u uticaju, neizostavnosti finansijskih izveštaja za poslovno-finansijsko odlučivanje zbog njihovih *atributa, predvidljivosti i potvrdivosti*. Finansijske izveštaje koji se ne koriste u konkretnom poslovno-finansijskom odlučivanju karakteriše **irelevantnost**.

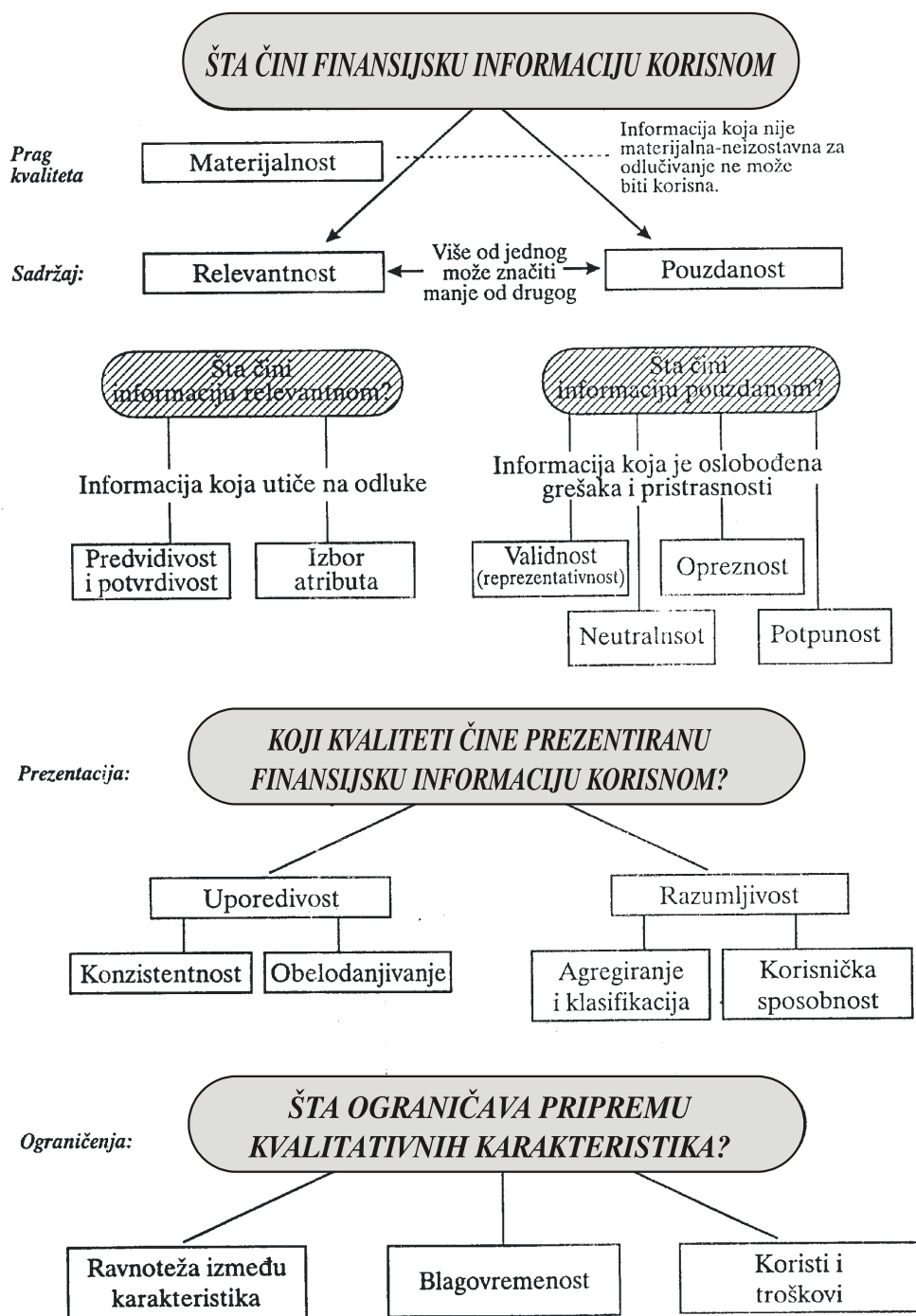
Pouzdanost je veoma bitna opšta karakteristika kvaliteta. Dimenzija pouzdanosti zahteva da finansijski izveštaji sa odgovarajućim informacionim sadržajima budu *oslobođeni grešaka i pristrasnosti*. To praktično dalje znači da finansijski izveštaji treba da budu sastavljeni postupno, oprezno i neutralno.

b) *S aspekta prezentacije i obelodanjivanja*, kvalitet finansijskih izveštaja se može utvrđivati i pratiti prema njihovoj:

- uporedivosti i
- razumljivosti.

Uporedivost kao obeležje kvaliteta se određuje *konzistentnošću pri obelodanjivanju* finansijskih izveštaja, bez obzira na različitost korisnika.

¹ Detaljnije videti: Malinić, dr S., Računovodstvena profesija u funkciji poboljšanja kvaliteta finansijskog izveštavanja, Računovodstvo br. 10/2005, Savez RR Srbije, Beograd, str. 33-37.

Slika 1 - Kvalitativne karakteristike finansijskih informacija

Razumljivost podrazumeva dve dimenzije kvaliteta finansijskih izveštaja - adekvatna *agregiranja i klasifikacije* primerene *korisničkim komunikacionim sposobnostima*, sposobnostima korisnika da ih razume i koristi u poslovno-finansijskom odlučivanju.

c) *S aspekta prepreka*, odnosno ograničenja u određivanju kvaliteta finansijskih izveštaja, moguće je govoriti o:

- blagovremenosti i
- racionalnosti.

Blagovremenost kao obeležje kvaliteta ogleda se u aktuelnom, pravovremenom sastavljanju i prezentaciji finansijskih izveštaja namenjenih prvenstveno menadžmentu preduzeća.

Racionalnost se odnosi na zahtev da kvalitet finansijskih izveštaja može biti određen odnosom njihovih koristi i troškova.²

Navedeni aspekti kvaliteta finansijskog izveštavanja mogu se šematski prikazati na sledeći način prikazan na slici 1.

U pokušaju suštinskog određenja koncepta kvaliteta finansijskih izveštaja, mora se poći od koncepta kvaliteta uopšte, ali i od sintetizovanih kvalitativnih karakteristika finansijskih izveštaja datih u Okviru za njihovu pripremu i prezentaciju od strane Odbora IASC. One omogućavaju korisnicima da prepoznaju karakteristike kvaliteta i ograničenja finansijskih izveštaja, ali i da utiču na njih.

3. KONTROLA KVALITETA FINANSIJSKIH IZVEŠTAJA

Kontrola kvaliteta finansijskih izveštaja ima evoluciju, koja se može globalno pratiti kroz tri osnovne faze: faza kontrolisanja putem inspeksijskih organa, faza kontrole kvaliteta putem različitih aktivnosti i metoda i faza upravljanja kvalitetom kroz sistemske aktivnosti zasnovane na zahtevima institucija za obezbeđenje kvaliteta.

Prva faza - faza kontrolisanja putem inspeksijskih organa predstavlja jedan od najjednostavnijih načina obezbeđenja kontrole kvaliteta. Reč je o fazi u kojoj postoji uniformnost finansijskih izveštaja na nivou nacionalnih ekonomija. Kontrolu kvaliteta finansijskih izveštaja vršili su uglavnom eksterni inspeksijski organi, kao zastupnici javnog interesa. Kontrolisanje se sastojalo u proveravanju uvažavanja zakonske regulative prilikom pripremanja osnovnih finansijskih izveštaja, namenjenih pretežno eksternim zvaničnim korisnicima.

Druga faza - faza kontrole kvaliteta ostvaruje se putem različitih aktivnosti, metoda i postupaka sračunatih na postizanje i održavanje kvaliteta finansijskog izveštavanja. Ovu fazu karakteriše pojava većeg broja korisnika finansijskih izveštaja

sa različitim informacionim sadržajem. Zbog toga, kontrolisanje zasnovano na eliminisanju zakonske neusaglašenosti nije bilo dovoljno, pa je kontrola kvaliteta proširila aktivnosti na otkrivanje i otklanjanje uzroka nedovoljnog kvaliteta, odnosno sprečavanje nastanka problema kvaliteta u vezi s pripremanjem i prezentacijom finansijskih izveštaja. Reč je o planiranim aktivnostima koje imaju za cilj da još u fazi unosa podataka i fazi računovodstvene procedure, a naročito u fazi "autputa", interno i eksterno nadgledaju i kontrolišu računovodstvene procese radi otklanjanja uzroka neadekvatnog kvaliteta računovodstvenih izveštaja.

Treća faza - faza upravljanja kvalitetom predstavlja dalje poboljšanje procesa kontrole kvaliteta finansijskog izveštavanja. Upravljanje kvalitetom podrazumeva kontinuirani proces planiranih i sistematskih aktivnosti kontrole primenom odgovarajućih računovodstvenih i revizorskih standarda, različitih metoda i postupaka, radi ostvarenja i poboljšanja kvaliteta finansijskih izveštaja.

Budući da je u pitanju aktuelna faza, neophodno je naglasiti da ona podrazumeva prisustvo osnovnih činilaca i nekih dodatnih obeležja finansijskog izveštavanja, kao što su:

- savremeni aspekti bazičnih finansijskih izveštaja, ali i drugih internih računovodstvenih izveštaja;
- usmerenost kontrole kvaliteta finansijskih i drugih računovodstvenih izveštaja prema izveštajno-informacionim zahtevima sve brojnijih eksternih i internih korisnika;
- neophodnost postizanja potrebnog nivoa obrazovanja u računovodstvenoj profesiji, najmanje na tri nivoa: ostvarivanja računovodstvenih znanja, njihovog transfera, prenošenja na računovodstvenu profesiju i konkretne primene u računovodstvenoj praksi;
- dalji strateški koncepti razvoja sistema upravljanja kontrolom kvaliteta finansijskog izveštavanja s ciljem jačanja poverenja korisnika u finansijske izveštaje, jačanje uloge i podizanje ugleda računovodstvene profesije.

Skup osnovnih finansijskih izveštaja opšte namene prema MRS 1 - *Prezentacija finansijskih izveštaja*, čine:³

- Bilans stanja,

² O kvalitativnim karakteristikama finansijskih izveštaja detaljnije videti: Accounting Standards 1995/96, The Institute of Chartered Accountants in England and Wales, London, 1996. paragraphs 2.1.-2.39., Okvir za pripremu i prezentaciju finansijskih izveštaja Odbora IASC, u knjizi Profesionalna računovodstvena regulativa Saveza RR Srbije, Beograd, 2003. str. 11-26 i 465-479, i u Malinić, dr S., Upravljačko računovodstvo i obračun troškova, Ekonomski fakultet - Kragujevac, 2005., str. 30-37.

³ Detaljnije videti u: Stojanović, R., "MRS 1 - Prezentacija računovodstvenih izveštaja", Profesionalna regulativa u računovodstvu, Savez računovođa i revizora Srbije, Beograd, 2003., str. 26-50.

- Bilans uspeha,
- Izveštaj o promenama na kapitalu,
- Izveštaj o tokovima gotovine i
- Računovodstvene politike i napomene sa dopunskim objašnjenjima.

Istim MRS određena je struktura i sadržaj navedenih osnovnih finansijskih izveštaja. Osnovni cilj finansijskih izveštaja opšte namene sa raščlanjenom strukturom i minimalnim informacionim sadržajima je da pruže kvalitetne informacije o imovini, obavezama, kapitalu, rashodima, prihodima, finansijskom periodičnom rezultatu, novčanim prilivima i odlivima, na osnovu kojih se mogu utvrditi finansijski, rentabilitetni i likviditetni položaj preduzeća.

No, pored navedenih finansijskih izveštaja opšte namene MRS se preporučuje pripremanje i drugih računovodstvenih izveštaja čiju formu, informacioni sadržaj, rokove pripremanja i prezentovanja treba samostalno da definišu uglavnom upravljačke računovođe preduzeća.

S aspekta upravljanja kvalitetom finansijskih izveštaja posebnu ulogu imaju korisnici i njihova očekivanja da mogu na odgovarajući način zadovoljiti svoje informacione potrebe. U paragrafu 9 Okvira za pripremanje i prezentaciju finansijskih izveštaja⁴ navedeni su sledeći **osnovni korisnici finansijskih izveštaja**:

- investitori, akcionari,
- zaposleni,
- zajmodavci,
- dobavljači i drugi poslovni poverioci,
- kupci,
- vlade i njihove agencije i
- javnost.

Svi navedeni korisnici imaju specifične informacione potrebe i interese u predstavljenom skupu finansijskih izveštaja opšte namene, kao izveštajno-informacionoj ponudi računovodstvenog informacionog sistema. Razumljivo, specifične informacione potrebe mogu biti različite i brojne, pa je paragrafom 10 Okvira predviđeno usaglašavanje informacione izdašnosti finansijskih izveštaja za slične korisnike, prvenstveno uvažavajući informacione zahteve i interese vlasnika kapitala - investitora, akcionara.

Interno finansijsko izveštavanje namenjeno prvenstveno *menadžmentu preduzeća* podrazumeva korišćenje ne samo navedenog skupa finansijskih izveštaja opšte namene, pripremljenih i prezentiranih saglasno zahtevima različitih

eksternih korisnika i menadžerskih struktura, već i više drugih računovodstvenih izveštaja iz domena upravljačkog računovodstva. Misli se pre svega na izveštavanje po segmentima u skladu sa MRS-14,⁵ ali i na različite forme internog bilansa uspeha, izveštaje o performansama, kalkulacije cene koštanja, specijalne specifikacije, rekapitulacije, pregledi, lager liste i dr.

Na kraju, u kontekstu naznačene problematike, značajno mesto imaju **institucije za kontrolu kvaliteta finansijskih izveštaja**. One mogu biti brojne i različito sistematizovane, na primer prema donosiocima regulative, prevenciji, nadležnostima kontrole, korisnicima finansijskih izveštaja, odgovornostima za pripremu i prezentaciju finansijskih izveštaja i dr. Ipak, s aspekta porekla i pozicije institucija za kontrolu i upravljanje kvalitetom finansijskih izveštaja opšte namene i drugih računovodstvenih izveštaja, moguća je sledeća sistematizacija institucija:

- *Menadžment preduzeća*, u višestrukoj ulozi i odgovornosti za: uspostavljanje interne regulative, prevenciju, korišćenje i internu kontrolu kvaliteta;
- *Profesionalne asocijacije računovođa* sa svojim organima i telima na međunarodnom i nacionalnom nivou, u ulozi kreatora profesionalne računovodstvene regulative i upravljanja kvalitetom računovodstvenog izveštavanja;
- *Vlada i njena regulatorno-kontrolna tela*, kao kreatori zakonske i podzakonske računovodstvene regulative u vezi sa upravljanjem i kontrolom kvaliteta finansijskih izveštaja opšte namene na državnom nivou;
- *Korisnici računovodstvenih izveštaja*, kao najbolji arbitri karakteristika kvaliteta kojima oni treba da zadovolje svoje informacione potrebe.

Sušтина je da se kvalitet navedenih finansijskih izveštaja utvrđuje i procenjuje u odnosu na njihove, računovodstvenim regulativama zadate: vrste, referentne forme, strukture i informacione sadržaje, od strane institucija za kontrolu njihovog kvaliteta u različitim ulogama, obimu, nadležnostima i upravljačkim aktivnostima.

⁴ Detaljnije videti u: Čanak, J., "Okvir za pripremu i prezentaciju finansijskih izveštaja", Profesionalna regulativa u računovodstvu, Savez RR Srbije, Beograd, 2003., str. 11-26.

⁵ Detaljnije videti: Malinić, dr S., MRS-14 Izveštavanje po segmentima, u kljizi Primena međunarodnih računovodstvenih standarda, Savez RR Srbije, Beograd, 2002., str. 14-25.

4. ZAKLJUČAK

Prethodnim razmatranjima karakteristika kvaliteta učinjen je pokušaj uspostavljanja koncepta kvaliteta finansijskih izveštaja. Posebno je analizirana ukupnost kontrole kvaliteta finansijskih izveštaja kroz faze razvoja, vrste računovodstvenih izveštaja, njihove korisnike i posebno institucije za kontrolu kvaliteta računovodstvenih izveštaja. Potvrđena je teza da je kvalitet finansijskih izveštaja prvenstveno uslovljen kvalitetom stvaranja i transfera računovodstvenih znanja i profesionalnom edukacijom računovođa. Analiza ove uslovljenosti pokazuje neophodnost oslanjanja na ukupnu međunarodnu profesionalnu računovodstvenu regulativu, naročito u oblasti kvaliteta računovodstvenog obrazovanja i usavršavanja i kvaliteta finansijskog izveštavanja, ali i na neophodnost odgovorne i usaglašene aktivnosti svih nacionalnih činilaca i institucija u ovom procesu kako bi taktičko i strategijsko poboljšanje kvaliteta finansijskog izveštavanja bilo u skladu sa korisničkim zahtevima i očekivanjima.

LITERATURA

- [1] Accounting Standards 1995/96, The Institute of Chartered Accountants in England and Wales, London, 1996.
- [2] Čanak, J., Okvir za pripremu i prezentaciju finansijskih izveštaja, Profesionalna regulativa u računovodstvu, Savez RR Srbije, Beograd, 2003.
- [3] ROS-31, Profesionalno osposobljavanje računovođa, "Glas računovođa", br. 6, Savez RR Srbije, Beograd, 2004.
- [4] Malinić, dr S., Upravljačko računovodstvo i obračun troškova, Ekonomski fakultet, Kragujevac, 2005.
- [5] Malinić, dr S., Računovodstvena profesija u funkciji poboljšanja kvaliteta finansijskog izveštavanja, časopis Računovodstvo br. 10/2005, Savez RR Srbije, Beograd, 2005.
- [6] Malinić, dr S., MRS-14 Izveštavanje po segmentima, u knjizi Primena Međunarodnih računovodstvenih standarda, Savez RR Srbije, Beograd, 2002.
- [7] Stefanović, dr Ž., redaktor i saradnici, Menadžment ukupnog kvaliteta, Ekonomski fakultet, Kragujevac, 1999.
- [8] Stojanović, R., MRS 1 - Prezentacija računovodstvenih izveštaja, Profesionalna regulativa u računovodstvu, Savez RR Srbije, Beograd, 2003.
- [9] Zakon o računovodstvu i reviziji, "Sl. list SRJ", br. 71/02.